

РОЗДІЛ 1 ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

УДК 324:049.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.26.1>

УКРАЇНА ТА НАТО: ШЛЯХИ СПІВПРАЦІ ТА СПІВРОБІТНИЦТВА

UKRAINE AND NATO: WAYS OF COOPERATION

Бородай А.В.,

*кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри філософії та соціально-політичних наук
Донбаської державної машинобудівної академії*

У статті автор аналізує історичний розвиток співпраці України та НАТО, який став головуючим напрямом державної політики, закріплений у Конституції держави. Після анексії Криму та частини Донбасу Росією співпраця України та НАТО стає пріоритетною в зовнішньополітичному курсі країни.

В цій статті автор акцентує увагу на деяких ключових моментах:

1. розгляд основних законів та документів, які засвідчують шляхи співпраці України та НАТО (Конституцію України, Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору та Декларацію про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною);
2. аналіз історичних наслідків співпраці між Україною та НАТО;
3. оцінка розробки та виконання реформ для отримання Україною Плану дій щодо членства в Альянсі;
4. розстановка пріоритетів у сьогоденних стосунках «Україна – НАТО» на прикладі військових вчень у Чорному морі “Sea Breeze”;
5. оцінка шляхів співпраці та співробітництва України та НАТО в майбутньому.

Також у статті автор використовує результати соціологічних опитувань щодо вступу країни до НАТО, які є підтверджуючим фактором настроїв громадян у різні часові періоди незалежності країни: починаючи з 90-х років по сьогоднішній день.

Після анексії Криму та початку війни на Донбасі зменшився відсоток підтримки населенням України ідеї позаблокового статусу країни, економічної і військової співпраці з Росією та іншими країнами СНД. Починаючи з 2014 року і до сьогоднішнього дня цей відсоток залишається незмінним.

Водночас змінився показник підтримки вступу країни до НАТО. З початку війни він неухильно зростає. При цьому підтримка населенням по регіонах України неоднорідна, але відсоток приросту наявний всюди.

Наприкінці статті автор підкреслює необхідність досягнення взаєморозуміння між нашою країною та блоком НАТО у військовій сфері. Прикладом такого порозуміння є військової навчання у Чорному морі “Sea Breeze”.

Крім того, автор акцентує увагу на останній зустрічі президентів України та США, на якій була надана всебічна підтримка нашій країні щодо вступу до НАТО. Методологія дослідження базується на принципах об'єктивності, історизму, системності та науковості.

Ключові слова: НАТО, Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, статус партнера НАТО із розширеними можливостями, членство в Альянсі, військові вчення “Sea Breeze”, Конституція України, соціологічні опитування, російська агресія.

In the article, the author analyzes the historical development of cooperation between Ukraine and NATO, which has become the main direction of public policy, enshrined in the Constitution. After the annexation of Crimea and part of Donbass by Russia, cooperation between Ukraine and NATO becomes a priority in the country's foreign policy.

In this article, the author focuses on some key points:

1. consideration of basic laws and documents that certify the ways of cooperation between Ukraine and NATO (The Constitution of Ukraine, the Charter on a Special Partnership between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization and the Declaration on Amendments to the Charter on a Special Partnership between the Organization of the North Atlantic Treaty and Ukraine);
2. analysis of the historical consequences of cooperation between Ukraine and NATO;
3. Assess the development and implementation of reforms to provide Ukraine with an Alliance Membership Action Plan;
4. setting priorities in today's Ukraine-NATO relations on the example of military exercises in the Black Sea “Sea Breeze”;
5. assessment of ways of cooperation and cooperation between Ukraine and NATO in the future;

The author also uses the results of opinion polls on the country's accession to NATO, which are a confirmatory factor in the mood of citizens in different periods of independence: from the 90s to the present.

After the annexation of Crimea and the beginning of the war in Donbas, the percentage of support of the population of Ukraine for the idea of non-aligned status of the country, economic and military cooperation with Russia and other CIS countries decreased. From 2014 to the present, this percentage remains unchanged.

At the same time, the rate of support for the country's accession to NATO has changed. Since the beginning of the war, it has been growing steadily. At the same time, the support of the population in the regions of Ukraine is heterogeneous, but the growth rate is available everywhere.

At the end of the article, the author emphasizes the need to achieve mutual understanding between our country and the NATO military bloc. An example of such an understanding is the military training in the Black Sea "Sea Breeze".

In addition, the author focuses on the last meeting of the Presidents of Ukraine and the United States, which provided comprehensive support to our country to join NATO. The research methodology is based on the principles of objectivity, historicism, systematicity and scientificity.

Key words: NATO; The Charter on a Special Partnership between Ukraine and NATO; enhanced NATO partner status; membership in the Alliance; military exercises "Sea Breeze"; The Constitution of Ukraine; sociological surveys; Russian aggression.

Постановка проблеми. Після анексії Криму та частини Донбасу Російською Федерацією проблема вступу України до НАТО стає одною з першочергових завдань керівництва держави. Було зроблено багато помилок на цьому шляху. Тому вивчення історії процесу вступу України до НАТО є одним із пріоритетних завдань країни сьогодні.

Головними документами, які узгоджують відносини між Україною та Альянсом, сьогодні є Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору, який був підписаний 09.07.1997, і Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство від 21.08.2009 р.

Треба відмітити, що співпраця «Україна-НАТО» була започаткована ще у 1991 році, коли країна тільки здобула незалежність та приєдналася до Ради північноатлантичного співробітництва. У 1994 році наша країна першою серед держав СНД приєдналася до Програми НАТО «Партнерство заради миру».

Таким чином, було розглянуто основне питання збереження суверенітету та цілісності України шляхом вступу до НАТО. Яким чином країна зробить це наразі невідомо, але зрозуміло для всіх: щоб залишитися на політичній мапі світу, державі потрібна поміч країн – членів Альянсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом цим питанням переймаються як керівництво країни: П. Порошенко, В. Зеленський, Д. Разумков, Д. Кулеба, так і пересічні громадяни. На цей період маємо певний доробок з цієї проблеми в українській науці. Проблемою вступу України до НАТО займаються такі українські політологи та науковці: І. Артёмов, Б. Шпільман, С. Мітряєва, В. Бунда, А. Бродич та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Автор в статті зосереджує увагу на необхідності здійснити аналіз стану, тенденцій і динаміки трансформації громадянської і політичної думки в Україні щодо вступу в НАТО як одної з найактуальніших проблем сучасної національної політики.

Соціологічні опитування щодо вступу країни в НАТО були систематизовані та використані

автором для з'ясування важливого питання: «Чи готові українці до вступу в НАТО?». Відповіді на ці питання і сприяли появі цього дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити політичні, соціально-культурні передумови та шляхи співпраці між Україною та НАТО. Показати, що співробітництво між НАТО та Україною з початку 90-х років тільки поширюється і стає більш важливим для обох сторін. Також хочемо підкреслити, що НАТО і всі країни, які належать до цього блоку, є прибічниками демократичного розвитку, до якого прагне і Україна.

Відповідно до поставленої мети визначено такі дослідницькі завдання, а саме:

1. історичні передумови становлення співпраці між Україною та НАТО;
2. проведення спільних військових вчень;
3. допомога в міжнародних стосунках;
4. протистояння України російській агресії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повернімося у минуле нашої країни – перші роки незалежності. Саме відносини між Україною та Альянсом зародилися тоді. У 1992 році Україна була запрошена Генеральним секретарем НАТО М. Вернером, до участі в Раді євроатлантичного партнерства, членом якої Україна залишається і сьогодні.

Головними документами, які узгоджують відносини та співпрацю між Україною та НАТО, є:

1. Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, яка була підписана 09.07.1997 з боку України президентом Л. Кучмою, а з боку Альянсу – генеральним секретарем Х. Соланою та лідерами 16 країн – членів [10].

2. Декларація про доповнення Хартії, яка була підписана 21.08.2009. [4].

У липні 1993 року Верховною Радою України були схвалені «Основні напрями зовнішньої політики України», в яких зазначено, що: «З огляду на кардинальні зміни, які відбулися після розпаду СРСР і які визначили сучасне геополітичне становище України, проголошений нею свого часу намір стати в майбутньому нейтральною та позаблоковою державою має бути адаптований до

нових умов і не може вважатися перешкодою її повномасштабної участі у загальноєвропейській структурі безпеки» [7].

Через 3 роки після цього, у 1996 році, Україна відмовилася від нейтралітету та позаблокового статусу [9].

Те, що наша країна проголосила «позаблоковий статус», ніяким чином не вплинуло на можливості держави захистити свій суверенітет і територіальну цілісність. Результатом цього стало посилення політичного та економічного тиску Російської Федерації на Україну. «Кремль» почав втручатися у внутрішні справи країни. Особливо це було наявно за часів правління В. Януковича. Після Революції Гідності Росія анексувала Крим та розв'язала «гібридну» війну на Донбасі. Інформаційні мережі «Кремля» вже 7 років розв'язують антиукраїнські настрої серед населення Росії. Агресивні дії Російської Федерації є глобальним порушенням принципів міжнародних відносин і підривають основи безпеки як у Європі, так і у всьому світі.

У грудні 2014 року президентом П. Порошенком до Верховної Ради було внесено проєкт щодо відмови від позаблокового статусу. Даний проєкт підтримала конституційна більшість народних депутатів, підсумком чого стало рішення щодо відмови від позаблокового статусу. Останній розвиток подій у 2014 році показав неспроможність «позаблокового статусу» захистити територіальну цілісність і суверенітет країни від зовнішнього втручання російської навали [7].

У липні 2017 року П. Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України». Законом вносяться зміни до Законів України «Про основи національної безпеки України» та «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» у частині євроатлантичної інтеграції [9].

Основним підсумком цих документів є зростання уваги до питання національної безпеки України. Основна мета – це набуття членства в НАТО шляхом співпраці з Альянсом через виконання миротворчих операцій.

Згодом, у липні 2018 року, був прийнятий новий Закон України «Про національну безпеку», а у лютому 2019 року внесено зміни до Конституції України. Наслідком цих документів стало рішення щодо інтеграції країни до ЄС та НАТО [5].

Основним інструментом здійснення реформ в Україні є річні національні програми під керівництвом Комісії «Україна-НАТО». Започаткувалися вони ще в 2009 році. В програмах акцентується увага на положеннях щодо відповідності критеріям членства в НАТО, а також перехід сектору безпеки та оборони України на стандарти

НАТО та зміцнення демократичного цивільного контролю.

Сьогодні наша держава є країною – союзником Альянсу. Наша армія брала участь у миротворчих операціях в складі НАТО, а саме:

- в складі Багатонаціональних сил в Косово;
- в складі Місії НАТО в Афганістані;
- потенційний операційний партнер Місії НАТО в Іраку;
- в складі військових навчань.

Наприкінці червня 2021 року в Одесі за участю представників близько тридцяти країн-учасників відбулася врочиста церемонія відкриття українсько-американських навчань «Си Бриз-2021» (Sea Breeze) [6].

Прес-служба українського оборонного відомства відзначає, що ціль навчань – «придбання досвіду дій у міжнародному середовищі під час проведення операцій у складі багатонаціональних сил міжнародних операцій» [6].

В інформаційних матеріалах на сайті Міноборони підкреслювалося, що у 2021 році навчання серії «Си Бриз» є самими масштабними, про що свідчить рекордна кількість країн-учасниць. Вони тривали із 28 червня по 10 липня в містах Одесі та Очакові, Дністровському лимані, Кинбурнської косі, островах Зміїній і Першотравневий та інших районах України [6].

У навчаннях взяли участь близько тридцяти кораблів, катерів і судів, більш тридцяти літаків і вертольотів, до п'яти тисяч особового складу й п'ятдесят одиниць озброєння й військової техніки.

Основний акцент було зроблено на відпрацюванні таких елементів, як протичовнева, противокатерна та протиповітряна оборона, протимініні дії, прибережні й морські операції по переходу й протидії незаконним збройним формуванням [6].

Таким чином, на нашу думку, військові вчення «Си Бриз-2021» є одним з головних інструментів, який наближає ВМС України до стандартів Північноатлантичного альянсу. Іншими словами, це військово-дипломатична демонстрація підтримки нашої країни. Отже, Україна в конфлікті з Росією не залишається одна.

Але що думають пересічні громадяни щодо вступу країни в НАТО? Приведемо для порівняння дані соціологічних опитувань, які були проведені у різні роки Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва разом зі своїми партнерами – Київським міжнародним Інститутом соціології, Центром Разумкова, фірмою «Ukrainian Sociology service».

Підтримка членства в Альянсі населенням почала стрімко зростати у 2014 році і сьогодні стала тенденцією [2].

Так, якщо у 2012 році на НАТО як джерело безпеки поклалися лише 13% українців, то у травні

Рис. 1.

Рис. 2.

2014 року – вже 33%, у грудні 2014 року – 44%, листопаді 2015 року – 46%, в червні 2017 року – 47%, в квітні 2021 року – 53,8%.

Таким чином, можна зробити маленький підсумок, що незворотна підтримка населенням вступу країни до НАТО фактично розпочалася у 2014 році, тобто на початку російської агресії. Протягом 7 років цей відсоток не впав, а навпаки, продовжує неухильно зростати. Це один з яскравих показників підтримки населенням зовнішньополітичного курсу країни.

Вступ України до НАТО – це незворотній шлях нашої держави і найкращий спосіб збереження її недоторканості, територіальної цілісності та незалежності. Таку думку підтримують переважно мешканці західних і центральних областей; на півдні і на сході країни більшість налаштована проти вступу України до НАТО. За результатами опитування, якби референдум з питання, чи вступати Україні до НАТО, проводився у вересні 2017 року, по регіонах країни голоси електорату розподілилися наступним чином [3]:

– у західних областях 62% проголосували б за вступ до НАТО, 10% – проти, 28% – не визначилися;

– у центральних областях 51% готові проголосувати за вступ до НАТО, 22% – проти, 27% – не визначилися;

– у південних областях – 29% за вступ до НАТО, 40% – проти, 31% – не визначилися;

– у східних областях – 25% за вступ до НАТО, 50% – проти, 25% – не визначилися.

Таким чином, на сході, де фактично тривають військові дії, вступ країни до НАТО є найнижчим серед інших регіонів. Це свідчить про неоднорідність думки населення щодо вступу в НАТО. Але я вважаю, що цей відсоток з часом буде зростати.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Отже, наприкінці хочу зазначити, що вступ України до НАТО є реальною перспективою. Ці висновки базуються на останній зустрічі Д. Байдена та В. Зеленського у Вашингтоні.

В результаті зустрічі було з'ясовано, що США підтримують курс України до вступу в НАТО. Тобто Київ має право вільно обирати свій власний шлях, який не залежить від зовнішнього втручання. Сполучені Штати також підтвердили надання військової допомоги у вигляді оборонного летального й нелетального обладнання та бронейної системи «Джавелін». Крім того, Білим Домом буде надана фінансова допомога в розмірі 60 мільйонів доларів, яка буде використана Києвом для поліпшення безпеки держави [8]. Всі ці зусилля не повинні пройти дарма, наша країна ефективно захищає себе від агресії сусіда. Також було завершено підготовку Угоди, яка забезпечує основу для двосторонніх військово-технічних контактів у сфері безпеки та озброєнь.

Таким чином, на наш погляд, вступ держави до НАТО – це питання часу, і як довго воно буде вирішуватись, залежить від самої України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вступ до ЄС підтримують понад 60% українців, за членство у НАТО – майже 54% URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/06/30/7298949/> (дата звернення 08.07.2021).
2. Вступ України до НАТО підтримують 43% українців URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-conference/739107.html> (дата звернення 08.07.2021).
3. Громадська думка щодо вступу в НАТО URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/informacijnij-centr/gromadska-dumka-shchodo-vstupu-v-nato> (дата звернення 08.07.2021).
4. Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021#Text (дата звернення 06.07.2021).
5. Конституція України URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення 06.07.2021).
6. Многонациональные учения «Си Бриз-2021» стартовали в Одессе URL: <https://www.golosameriki.com/a/sea-breeze-2021-started-in-odessa/5945522.html> (дата звернення 05.07.2021).
7. Правові засади співробітництва Україна – НАТО (опубліковано 28 грудня 2019 року) URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/dokumenty/pravovi-zasadi-spivrobitnictva-ukrayina-nato> (дата звернення 06.07.2021).
8. Спільна заява щодо стратегічного партнерства України та Сполучених Штатів Америки URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-shodo-strategichnogo-partnerstva-ukrayini-ta-s-70485> (дата звернення 02.09.2021).
9. Топіс: Відносини з Україною – NATO URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення 06.07.2021).
10. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text (дата звернення 06.07.2021).
11. 54% українців підтримують вступ до ЄС, за НАТО – 48% URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/05/17/7123257/> (дата звернення 08.07.2021).